

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת פקודי בבא מציעא קג. - קח:

לבד, שהרי אין למשאל זכות בו בעודו שלם, ואם המשאל יוכל להשתמש בו, ונגנב או נאנס, משלם לו לפי זכותו.

ובחי' הריטב"א החדשים הביא, דיש מי שפירש דהכא ה"ק, כי השואל כלי מחבירו לעולם כגון שא"ל לחבירו השאילני קרדום זה לעולם, ומשמעותו שישתמש בו לעולם כל זמן שהוא צריך לו, והוה ס"ד דאע"ג דנאבד או נאנס ברשות שואל שיהא השואל פטור, חדא דהא כעין מתנה הוא, ועוד דהא כי איתבר ואיתניס, לשואל הוא דאיתניס נמי, דהא הו"ל לאישתמושי ביה, ולא היה לו לשלם אלא דמי טובת הנאה שיש בו לבעלים, קמ"ל ר"ג דכיון דבלשון שאלה קבלו, הרי הוא עליו שואל גמור להתחייב באונסין כשואל דעלמא, והוא דקנו מיניה, דודאי על האחריות קנו מיניה, אבל אי לא קנו מיניה, מתנה היא ואין עליו אחריות.

ואפשר לפרש, שאם שאל אדם כלי מחבירו מפני שמחזיק לו טובה קודם לכן, ואמר השאילני כלי שעשיתי עמך טובה, הרי הוא שואל להתחייב באונסין, ולא חשבינן ליה כשוכר, ונקט "לעולם", דאפי' החזיק לו קודם טובת הנאה כדי השכירות הראוי לאותה מלאכה, ואפי' סמוך לשאלה הבאה אחריה, אפי' שואל הוי ולא שוכר וכו'. ומהדר לה קתיה, כלומר אם נשבר בידו קודם שיעשה מלאכה הראויה לאותה טובה שעשה לו, מחזיר לו שבריו מיד, משא"כ בשוכר דעלמא שאם יש בדמיו ליקח או לשכרו יקח וישכור כדאמרין [לעיל עט:]: וכו', וטעמא משום דהכא אף לענין זה דין שואל יש לו, כיון דקנו מיניה. כנ"ל להלכה אבל לא למעשה.

קג. אמר רב מרי ברה דבת שמואל והוא דקנו מיניה.

ופירש"י דאי לא קנו מיניה, מכיון דאהדריה כלתה קנייה דמשיכה ראשונה. וכו' ע"ז בחי' הריטב"א החדשים, זה אינו מחוור, דודאי כיון דמשך על דעת שיהיה שאול לו לעולם, באותה משיכה הוא קונה אותה לעולם ולכל השעות שהוא צריך לו, שהרי זכה במשיכה זו מעכשיו להיות מושאל לו תמיד, ואין זה דומה לאומר לחבירו משוך בהמה זו ולא תקנה אלא לאחר ל' יום.

קג. וצריך למיקני מיניה.

ופירש"י ואי לא קנה מיניה, דיבורא בעלמא אמר ליה ומצי למיהדר ביה. וכו' בחי' הריטב"א החדשים, אין פירוש זה מחוור, דהא פשיטא דשאלת קרקע אינו אלא בחזקה ובשטר, וי"ל דאסיפא בלחוד קאי, דכי אמר ליה בי גרגותא, דבעי למיזכי בכולה ארעא למיעבד בה כמה גרגותי עד דמתרמי ליה, בעינן דקנו מיניה, דהשתא על כל גופה של קרקע קנו מידו שיהא מושאל לכך, דאי לא, אע"ג דכי חפר חד גרגותא חזקה היא והקרקע נקנה בחזקה, לא מהניא היא חזקה מן הסתם אלא להיא גרגותא בלחוד, ולא למיזכי בכולה ארעא למיעבד בה גרגותא, ומיהו קנין לאו

קג. האי מאן דאוגר ליה ביתא לחבריה לעשר שנין וכתב ליה שטרא וכו'.

רש"י פי' שהמשכיר כתב שטר לשוכר. ובתור"פ הקשה ע"ז, כיון שהשטר ביד השוכר, א"כ מאי אהני שלא להחזיק, הא מצי כביש השוכר לשטר משכנתא. וז"ל המאירי, [וכבר נתבאר בקיצור בתוד"ה נקיטת], שהמשכיר עושה השטר לשוכר וכו', מצד שמעשה שטר יש לו קול, ואע"פ שהוא בידך, הקול יוצא מ"מ שבתורת שכירות באה לידך, ואפי' תהא כובש השטר, מתוך פרסום הקול יזכרו העדים את הדבר ולא תהא נאמן עוד בלקוח הוא בידו. ובחי' המיוחסים להריטב"א הביא פירש"י, וכו' ע"ז, וצ"ל לפירושו שהשטר עומד ביד שלישי, דאי לאו הכי, הוה מצי כביש ליה. [ואע"פ שהוא ביד שלישי, אי לאו דלא נעשה לגוביינא, הוה מהני שלא יוכל לטעון נקיטת חמש שנין].

קג. כי היכי דלא תחזק עליה.

כ' המאירי, למדת שהיורד לקרקע בתורת שכירות ושנתברר שכן, אינו נאמן עוד לומר לקוח הוא בידי, ודבר זה י"מ דוקא בתוך זמן השכירות והדברים מתקבלים. ומ"מ י"מ שאף בתוך זמן השכירות נאמן, ומה שאמר כאן כי היכי דלא תחזיק עלאי, פירוש שמאחר שאתה יודע שמעשה שטר קול יש לו, והכל מרגישים מצד השטר שבתורת שכירות בא לידך, אתה בוש לומר לקוח הוא בידי, אע"פ שאילו היית אומר כן היית נאמן בכך.

קג. שואל אדם בטובו לעולם.

כ' הרשב"א, פירש"י כשאמר לו בלשון זה, השאילני קרדומך בטובו, משמע כל שהוא טוב. ולפיכך נראה שפירש הוא "ומהדר ליה קתיה", שבריו, כלומר יחזירנו לו כשישבר. אבל הראב"ד פירש שאומר לו השאילני בטובתך שהיא גדולה עלי, [כלומר במדת נדיבות, ולא כדרך שאר המשאילים שמקפידים על אריכות הזמן. ל' המאירי], ולפיכך משתמש בו והולך לעולם, ואפי' נשבר מתקנו ומשתמש בו, ואינו מחזיר לו לעולם אלא הקתא שהוא הבית יד. עכ"ל הרשב"א.

ובשיטמ"ק מסיים בה בשם הראב"ד וז"ל, ואני צריך לידע אם יוכל המשאל לקחת אותה שלא בשעת מלאכתו של שואל, אם יאמר לו המשאל לא השאלתיה לך אלא למלאכתך אבל להצניע בבית לא, ועכשיו שאינה צריכה לך וצריכה לי אקחנה, וכשתצטרך לה תקח אותה, או שמא יאמר לו השואל שמא תשבר במלאכתך. והטור [סי' שמ"א] כ', דלהרמ"ה אינו יכול לקחת אותו שלא בשעת מלאכתו של שואל. ועיין בנימוק"י בשם הר"ן שכ', דנפק"מ עוד בספיקא דהראב"ד לענין תשלומי אונסין, דכשתמצא לומר שאין המשאל יוכל להשתמש בו כלל אפי' בשעה שאין השואל צריך לו, אם נאנס אינו חייב לשלם אלא דמי שברים

דוקא, דה"ה אם החזיק בפירוש בגרונתא חדא למיזכי בכל השדה עד דמתרמי ליה גרונתא. כן פירש רבינו ז"ל. ואפשר שלזה נתכוון רש"י ז"ל.

קג. בתוד"ה פרדיסי. וא"ת דאמר בריש המוכר את הבית וכו', ואין לומר וכו'.

וז"ל הרשב"א, ה"ג פרדסאי רפיק ואזיל כל פרדיסי דאית ליה, אבל היכא דא"ל פרדיסי, לא רפיק ביה אלא תרי פרדיסי, וכדמשמע בפ' המוכר את הבית. ויש ספרים דגרסי הכא הכי בהדיא. ובתור"פ תי' כתירוץ בתרא דתוס', וכ' דעוד י"ל התם אזלינן בתר דעת מוכר, שהרי מוכר מפרש, והכא השואל מפרש.

קג. אי דאמר ליה בית זה, נפל אזל ליה.

כ' הרמב"ן, פירוש ונותן לו שכירות ימים שדר בו, ואין להם זה על זה כלום. אבל בחי' הריטב"א החדשים כ', דעת רבינו דהא דאמרין נפל אזדא לגביה אמרינן וחייב השוכר לפרוע השכירות, ואע"פ שעדיין לא נתן, הרי זה כלוקח בית ונפל קודם שיפרע דמיו.

עוד כ' הרמב"ן, איכא דקשיא ליה, הא אמרן לעיל בפ' האומנין [עט]. אי דאמר ליה חמור זה, אם יש בדמיה ליקח יקח, לשכור ישכור, ה"נ ימכור וישכור או יקח או יבנה. לאו קשיא הוא, דלא דמי שכירות חמור לשכירות בית, חדא, שלא עלה על דעת למכור ביתו, דלא עבידי אינשי דזבני דירתיהו מפני שכרו של זה, ו'ול' תור"פ, אין הבית עומדת לימכר כשנפלה ולעשות ממנה דמים, אלא עומדת להוציא עליה יציאות עד שיהא כבתחילה, וגם מזה אינו חייב לעשות לו, כיון דא"ל בית זה, אבל התם לזבונני קאי, ואיהו נמי זבונני מזבין ליה. ועוד, דהתם חמור זה קאמר, בין חי בין מת חמור הוא, ומשתעבד ליה, אבל הכא בית זה אמר ליה, ואין כאן אותו בית, שהרי נפל ולא בית הוא.

קג. כשם שחולקין בתבואה כן חולקין בתבן ובקש.

כ' בתנ"ח, נראה דסיפא איירי במקום שאין מנהג, אלא יש קוצרין ויש עוקרין, ואשמעינן שאם קצר חולקין בתבן ובקש, אבל במקום שנוהגין לקצור, אין חולקין בקש, אלא כל הקש של בעל השדה הוא, כדמשמע בגמ' דקאמר לקצור אינו רשאי לעקור, האי אמר בעינא דתתבן לי ארעאי, ובתר הכי נמי קאמר לעקור אינו רשאי לקצור, האי אמר בעינא תיבנא, משמע דכל הקש של בעל השדה הוא במקום שנהגו לקצור. [אבל במקום שנהגו לעקור, לא אמרינן דהכל למקבל, כמבואר במאירי ז"ל, ופעמים שהוא [האריס] רוצה בעקירה כדי להרבות בתבן ובקש שהוא חולק בה עמו].

קג. קג: כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות וכו'.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, לא נצרכה זו אלא משום עיר חדשה, דאילו היכא דאיכא מנהגא, בתר מנהגא אזלינן, וכדאמר בגמ' דנהג בבבל דלא יהבי תיבנא לאריסא, וכן פירש הרשב"א ז"ל. ואשמעינן תנא דזמורות פירי ניהו, וה"ה לזרדים וקרוסומי אילנות. וכן הדין במשכונת כרם שאוכל פירות, הזמורות בכלל כיון דפירי ניהו.

קג. ברש"י ד"ה לחרוש. ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע.

כ' הרש"ש, לכאוי' אז כשתזרע בלא"ה יצטרך לחרוש קודם. וזה י"ל ע"פ הא דאיתא לקמן [קה]. בזרא דנפל נפל. [העשבים שתניח בה עכשיו עד שיזרעו, יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה, רש"י שם]. אבל מדוע לא פירש דיכחישו כח הקרקע, ואפ"י קודם שתזרע נמי.

קג: לקצור אינו רשאי לעקור, האי אמר בעינא וכו'.

כ' הנימוק"י, צ"ע מאי שנא הכא דיהיבנא טעמא שיכולין לעכב זה על זה כדי לקיים המנהג, מבכולי תלמודא דאמרין הכל כמנהג ולא יהיבנא טעמא. וכ' ע"ז התני"ט, אפשר דבשאר דוכתי הטעם מבואר יותר, אבל מנהג בלא טעם, אין הולכין אחריו לעכב שכנגדו, דלא הוי אלא מנהג סדום. וז"ל השיטמ"ק, מה טעם קאמר, פירוש דאי לא הו"ל טעמא

דמסתבר, לא הוי קפדא קפידא, דזה נהנה וזה לא חסר הוא, וכופין אותו על מדת סדום.

קג: האי אמר בעינא דתינקר ארעאי.

ופירש"י שתהא נקיה, שאינה צריכה לזבל. ובחי' המיוחסים להריטב"א הוסיף, דאם נזדבלת יותר מדאי, הפירות נרקבין ואינן מתקיימין מפני שומן, ואפ"י בחכירות מצי למימר פירות המתקיימין ואינן נרקבין בעינא.

קג: מהו דתימא אמר ליה האי דנכישנא אדעתא דלא כריבנא.

פירש"י שהניכוש במקום חרישה שלאחר הקצירה היא. וז"ל חי' הריטב"א החדשים, פירוש לאו אדעתא דלא כריב כלל, דהא היכי אפשר שיניח החרישה מפני הניכוש, אלא ה"פ, אדעתא דלא כריבנא לה אנא לחודאי אלא דתייתי את ותסייע בהדאי, קמ"ל דכיון שהמלאכה מוטלת על האריס לעשות, איבעי ליה לפרושי, דעליה ודאי רמיא מילתא לפרושי ולא על בעל הקרקע.

קג: קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה.

כ' הטור [סי' ש"כ] בשם הרמ"ה, [והביאו הגר"א בהגהותיו], אם פירש בשעת הניכוש שעושה זה כדי שלא יחרוש, ושתיק בעל השדה, גלי דעתיה דניחא ליה. והקשה הב"י, מאי אתא הרמ"ה לאשמועינן, הא תלמוד ערוך הוא. וי"ל דהו"א דהא דמהני בשפירשו לו, דוקא כשהלה הודה לדבריו, אבל אם שתק לא, קמ"ל הרמ"ה דאפ"י שתק נמי כהודה דמי. והב"ח כ', דהטור היה מסופק בהא דקאמר קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה, אי ר"ל דהו"ל לפרושי ליה בשעה שקיבל השדה ממנו בקבלנות, או שמא אפ"י קיבלו בסתם, כשמפרש בשעה שמנכש סגי, ולכן הביא דברי הרמ"ה דמשמע להדיא מדבריו דבמפרש בשעת ניכוש סגי.

ובשיטמ"ק כ' בשם תוס' שאנץ ז"ל, כלומר היה לך לפרש לי ואז [אצ"ל ואם] הייתי מתרצה היה מועיל, אבל כל זמן שלא פירשת לי ולא נתרצה לי בפירוש, אין לומר דממילא אני מתרצה וכו'. א"נ מיירי הכא כגון שאמר לו תרצה שאנכש, ואמר לו הן, מהו [דתימא] דלהכי קאמר הן שמתרצה בניכוש לבדה בלא חרישה, קמ"ל דאמר ליה אי הכי שבאת לפטור עצמך מן החרישה ע"י ניכוש שהיית אומר לי, א"כ היה לך לפרש בהדיא. וז"ל המאירי, ואינו יכול לנצל עצמו מן הניכוש אא"כ פירש לו כן בשעת הניכוש ונתרצה לו.

קג: אם אמר לו חכור לי שדה בית השלחין זו וכו', מנכה לו מן חכורו.

כ' הנימוק"י, דוקא בחכירות הוא דאמרין הכי, אבל במכר ודאי אינו חייב כלום, כיון דבשעת המכר היתה בית השלחין או בית האילן וליכא מקח טעות, אע"פ שיבש לאחר מכאן או נקצץ, לא מחייב ליה מוכר ולא מידי, דהא איסתליקא ליה, אבל הכא היינו טעמא משום דכיון שהבעלים נוטלים חלק בפירות, אכתי שייכי בקרקע, משא"כ במוכר [שמכין] שנגמר [המכר] נסתלק המוכר לגמרי. וז"ל חי' הריטב"א החדשים לקמן [קד. בד"ה מדקאמר זו], ודוקא בשכירות, אבל במכר שהוא דבר הנגמר לשעתו ונתרוקנה לגמרי, אע"פ שאמר בית השלחין זו, להשביח מקחו אמר, ואם נקצץ או יבש אזדא ללוקח, ואינו מנכה מדמי מקחו כלום אע"פ שעדיין לא פרע המעות.

קג: דיבש נהרא זוטא.

כ' הרשב"א, מדאוקימנא רישא דקתני אינו מנכה לו מן חכורו כגון דיבש נהרא זוטא, אלמא סיפא אפ"י יבש נהרא זוטא מנכה לו, ד"זה", כזה אמר ליה [כריבנא לקמן קד.], או בדאמר ליה חוכר למחכיר בקפידא קאמר ליה [כשמואל שם], כל שלא יבש אפ"י נהרא זוטא. ומיהו משמע דדוקא כשיבש לגמרי וצריך להביא ממרחק מן הנהר הגדול וטרחו מרובה ביותר, אבל אם יבש קצת עד שיהו אגפי השדה גבוהין על המים וצריך לדלות, אינו אלא טורח מועט, ולא על כך היתה הקפדה אלא יבשותו שעדיין בית השלחין הוא, והכי איתא בירושלמי [אמר ר' יצחק בשיבש המעיין כולו, ברם אי הוה עמיק תרתי אמין ואית עביד עמוק תלת אמין, יכול למימר

לעי ביה והוא סגין]. והרא"ש [סי' ב'] והנימוק"י הביאו עוד מהירושלמי, כשנקצץ האילן כולו [אז מנכה לו], אבל אם נשתייר ממטע עשרה לבית סאה, יכול הוא למימר, בקדמיתא הוה כחישו ולא הוה עבדין סגין, ברם כדון אינון דלילין ועבדין סגין.

קד. לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך וכו'.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, דהא זה קאמר ליה וקא מיתקרי הכי, כדנתיא וכו', ובכולהו "זה" גרסינן. כך גריס הראב"ד. ונראה דלהכי צריך לגרוס זה, דאי לא אמר זה, שלא הראהו אותו כרם שאין בו גפנים, אינו יכול לומר שמא בעלמא אמרי לך, אבל כיון שאמר זה והראהו לו, וראה שאין בו כלום ולא אמר לו כלום באותה שעה, אע"פ שדעתו לערער ולבקש שיטעו לו גפנים, מצי למימר שמא בעלמא אמרי לך.

קד. אלמא אמר ליה שמא בעלמא אמרי לך, ה"נ נימא ליה שמא בעלמא אמרי לך.

הקשה בחי' הריטב"א החדשים, מי דמי, התם שאני דבשעה שמכר לא היה בו גפן ורימון, וא"כ על כרחך שמא בעלמא קאמר, ועוד דילמא הכא בדלא מיתקרי בית השלחין. וי"ל דהכא בכל דכן פרכינן, דכיון דהתם דהוה ס"ד שחייב לתת לו כרם לשעתו אמרינן דמסתייה דליתקרי הכי, כ"ש הכא דכיון דבשעת התנאי שהורידו לתוכו היה בו בית השלחין דסגי ליה בהכי, ואין לו להעמידו כן לעולם.

קד. רבינא אמר אידי ואידי דא"ל מחכיר לחוכר, מדקאמר זה וכו'.

כ' הרמב"ן, י"מ דרבינא ה"ק, אפי' במחכיר לחוכר דקאמרת, שמא מצית לאשכוחי קפידא, ולא שניא, [ועיין בתוס']. והא דתנן מנכה מן חכירו, ולא אמרו שיהא זה חייב להעמיד לו מעיין אחר או אילן אחר [או בית השלחין אחר, רא"ש סי' ב'], משום דאמר ליה שדה זו בית השלחין אני חוכר (לך) [ממך], וכיון שאמר חוכר למחכיר "זה", אינו חייב להעמיד לו אחר, ומקבל חייב לטפל בזה ובלבד שינכה לו, אבל לא אמר "זו", אלא שאמר חוכר למחכיר, חייב להעמיד לו מעיין אחר או אילן אחר, ותניא נמי בתוספתא [פ"ט ה"ב], שדה בית השלחין אני שוכר ממך, [בית האילן אני שוכר ממך, יבש המעיין ונקצץ האילן חייב להעמיד לו מעיין אחר וחייב להעמיד] לו אילן אחר, שדה בית השלחין זו אני שוכר ממך, שדה בית האילן זו אני שוכר ממך, יבש המעיין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכורו.

קד. בתוד"ה הני. ואע"ג דכשם שחולקין בתבואה ליתא בחכירות וכו'.

וז"ל חי' המיוחסים להריטב"א, רישא דקמיייתא דקתני מקום שנהגו לקצור יקצור וכו' איתא בתרויהו, אבל סיפא דקתני חולקים בתבואה וביין ובקש ובקנים ודאי אינם אלא בקבלנות. [ומה שהזכיר קנים, י"ל דהא מפרש טעמא לעיל משום דשניהם מספקים את הקנים, וא"כ לכאוף אף בחכירות נימא הכי. ועיין ל' רש"י במתני' [קג: בד"ה ושניהם] דמשמע נמי לפי"ד דאף חלוקת קנים ליתא אלא בקבלנות. וצ"ת].

קד. המקבל שדה מחבירו והובירה, שמין אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו.

כ' רש"י, אבל בחכירות לא שייכא הא, דמאי שמין איכא, חכירותו יתן לו. וז"ל הנימוק"י, ומיהו בחכירות נמי אם נהגו לכתוב שהמוביר משלם, הוי כאילו כתב ע"מ שלא יפסיד גופה של קרקע, הילכך אם הובירה [בפחת דגוף קרקע] שמין פחת הקרקע ויתן. כנ"ל לפי מאי דמסקינן בגמ' שכל שההדיוטות רגילין לכתוב, אע"פ שלא נכתב כאילו נכתב דמי.

קד. הביאו לו כתובת אמון, ומצא שכתוב בה לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו.

כ' בתוס' רי"ד, פירוש זו היא כתובת נישואין, וכך היו כותבין בה, איך פלוני החתן אמר לפלוני וכשתכנסי עמי לחופה הוי לי לאינתו, ובפנינו כנסה, וכיון שראה הלל זה התנאי בכתובתיהן, ידע שגם קידושיהן על זה התנאי היו, שלא יהיו נגמרין אא"כ כנסה עמו לחופה, ואם נחטפה ממנו מקודם

לכן לא חלו עליה הקידושי. והמורה שפירש שטר אירוסין, [עיין ברש"י שכי' כתובת אמון שכותבין להן ביום אירוסין] אינו נראה לי.

קד. ברש"י ד"ה אדם מביא. שהוא חייב בקרבן לידתה וצרתה.

ובד"ה כל הקרבנות כ', כגון קרבן זיבתה וכו'. וכו' ע"ז הרש"ש, לכאוף צ"ע מדוע חילק לפרש הרישא לידה וצרת ובסיפא זיבה וכו', אי ברישא חשיב מה שהם בעולה ויורד מפני אמרו קרבן עשיר, ליחשב נמי שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו, ואי קחשיב מחוסר כיפורים לאכול בקדשים, ליחשב נמי גם זיבה בהדייהו. וצ"ל דלא חשיב אלא דאית בהו הני תרתין, עולה ויורד כדאמרן ומחוסר כיפורים, דאילו הבאים על חטא, הא תני להו בסיפא וכל קרבנות וכו', דר"ל הבאים על חטא, ומה שאינו בעולה ויורד כלול ג"כ בזה. ובתוס' רי"ד אסיפא דוכל קרבנות שהיא חייבת כ', פירוש לאו דוקא קיני זבה ויולדת דשייך בעל בהו, אלא אפי' אכלה חלב או חיללה שבת דלא שייך בהו, חייב להביא עליה חטאתה.

קד. בתוד"ה היה דורש. לשונות שלא תקנו חכמים וכו'.

כ' המהרש"ל, ומ"מ אינו דומה ממש לתקנתא דרבנן דנהוג לעולם אפי' במקום שאין כותבין לגמרי, אבל הני לשונות דוקא באתרא דנהגו למיכתב אמרינן דהוי כתקנתא דרבנן, ואפי' לא כתבו דינא הכי, אבל במקומות שלא נהגו, או שבטל המנהג, פסקינן ג"כ הדין.

וז"ל הרשב"א, בדר"מ ור' יהודה ור' יהושע בן קרחה, לפי שכך נהגו בכל המקומות ולפיכך הלכו חכמים אחר לשונם ודרשו לעשות כן בכל המקומות, אבל בכל תנאים שנהגו במקום אחד ולא ברוב המקומות, אין דנין בהם אלא באותן המקומות בלבד שהורגלו שם בכך, כי הא דהלל ור' יוסי, והיינו בדר"מ ור' יהודה ור' יהושע בן קרחה אמרו סתם, ובהא דהלל אמרו כשהלך לאלכסנדריא, דאלמא באלכסנדריא בלחוד דהוציאו לו כתובת אמותיהם וראה בהם כך, הא בשאר מקומות לא, וכן בדר' יוסי דבהדיא תני מקום שנהגו וכו'.

קד: ולא היא, לא שניא דאמר לכתובתה ולא שניא דאמר בכתובתה וכו'.

כ' הנימוק"י, והא דשני לן בסוף נערה שנתפתתה [כתובות נד:]: בין אמר למזונות בין אמר במזונות, דאי אמר במזונות, קצץ לה מזונות, ואי אמר למזונות, ריבה לה מזונות וכו'. לא קשיא, דהכא לא היה לו להזכיר כתובה כלל דמשמע לשון כתיבה, אם לא היתה כוונתו שיהיה כן דוקא בכתיבה, אבל התם מילת מזונות לא עולה ולא יורדת, הלכך דייקי שפיר. [וז"ל תוס' שם [בד"ה למזונות, בתי' בתרא], א"נ התם [בסוגיין] לא הול"ל אלא הבו לה ארבע מאה זוזי וכו', אבל הכא דצריך לפרש למזונות יש לחלק]. אמר המחבר, ולפי תי' התוס' [שם בתי' קמא] דהכא היתומים מוחזקין, והתם התייף, דמזונות בחזקת אשה קיימי, משמע דלא דייקינן הכי לאפוקי ממונא.

קד: התם לא קא גזים, הכא כיון דקאמר מילתא יתירתא, גוזמא בעלמא היא דקא גזים.

כ' הרי"ף, ומסתברא לן דמיחייב ליתן שיעור מאי דאוביר בשוי, דלא קאמר רבא הואי אסמכתא ולא קני אלא בההוא שיעורא יתירא, דהו"ל גוזמא ולא קני, אבל שיעור מאי דאוביר בשוי הייב, ובכי הא לא אמרינן אסמכתא היא, דהא תנן שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו, דכיון דשיעור מאי דאוביר בשוי הוא דיהיב, שעבודי שעביד נפשיה וגמר ומקני, ה"נ לענין אלפא זוזי, מאי דאוסף על שיעור דראויה לעשות הוא דהוי אסמכתא ולא שעביד נפשיה, אבל שיעורא דראויה לעשות איתיה בכלל אלפא זוזי ושעבודי משתעביד בגויה ומיחייב ביה וכו'.

וכ' ע"ז הרא"ש [סי' ז'], ולא הבנתי ראיותיו, הא דאייתי ראייה ממתני' ליתא, דבמתני' כתב ליה אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא, ואי לא כתב לא מיחייב מידי, מדתלי טעמא שכן כתב לו, אבל הכא דאמר יהיבנא לך אלפא זוזי, לא כיון אלא להגזים, ולא שעביד עצמו לכלום, דא"ל לחלק דבריו ולומר על מאי דגזים לא שעביד ועל השאר שעביד, אלא כל דבריו כמאן דליתנהו דמי ואין כאן שעבוד של כלום וכו'.

ומסיק הרא"ש, נ"ל כדבריו ולא מטעמיה, אלא כדפרישית לעיל [סי' ד', ובתוס' קד. ד"ה היה], שכיון שנהגו לכתוב בו, אף אם לא כתב מיחייב לשלם מאי דאפסיד, הלכך ה"נ כשתסלק דבריו העמידו על דינו וישלם דאפסיד. ועיין ברמב"ן שכ' בבאור ד' הרי"ף וז"ל, ואע"ג דאי לא אתני נמי חייב לשלם לפי מה שפירשנו, לאו מדינא, אלא משום דכמאן דאתני דמי, שעל המנהג קיבל, והאי כיון דאתני מדנפשיה לא מיחייב ממנהגא, ואפ"ה מיחייב משום תנאיה.

קד: כחשא ארעא ולא לכחוש מרה.

כ' הרמב"ן, נראה לי דדוקא בקבלנות, דמתוך שהיה יכול לכופו לזרעה שומשמיין ולא היה לו לזה לזרעה אלא שומשמיין, וכיון ששינה ידו על התחתונה, אבל בחוכר מנכה לו מן חכורו דמי כחשא ארעא, וזהו מה שאמר רב פפא דאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכרנותא, ובקבלנות תנן שמיין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותנין לו, אלמא בחכרנותא לא יהיב ליה חכירותיה אלא מנכה, ולא משום לישנא בעלמא קאמרינן דליתיה בחכרנותא, אלא משום דינא גופיה קאמרינן, דבקבלנות כיון דקביל עליה אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא, לא מנכה ליה, אבל בחכירות מנכה ליה, והוצרכתי לומר כן מפני שמצאתי דתניא בתוספתא [פ"ט ה"ג], המקבל שדה מחבירו, נרה ולא זרעה, נותן לו חכורו, ואעפ"כ שמיין לו, שאינו דומה מניחה נירה למניחה שלף.

וז"ל הנימוק"י, הסכימו הרשב"א והרא"ה ז"ל דכיון דטעמא קאמרינן ליכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה, והוי טעמא נמי לחכירות כמו לקבלנות, דלהדין טעמא מה לי קבלנות מה לי חכירות, א"כ בחכירות נמי אמרינן הכי, ואע"ג דאמר רב פפא דאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכרנותא, והא בקבלנותא היא, מדאמרינן עבדא חיטי כשומשמי, דאי בחכירות לא איכפת לן, היינו לענין לישנא דשייך בהא ולא שייך בהא, אבל לענין דינא ממש, יש מהם דדינא לא משתני וכו', דאי לא מכחשת ארעא, תוסף תת כחה לשנים הבאים וישתכר בקבלנות, ואפ"ה לא מנכה, כ"ש בחכירות נוטל חלק ידוע בין עושה בין אינה עושה, ועוד דאם איתא דבחכירות מנכה, היכי תנן לקמן [קו:] חטים יזרענה שעורים, דההוא בחכירותא היא, וכיון דמנכה ליה, היאך הוא יכול לשנות מחטים לשעורים בעל כרחו, אלא בודאי לא מנכה בחכירותו כדאמרינן בקבלנות.

קד: כחשא ארעא ולא לכחוש מרה.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א ז"ל, כתב הרב בעל התוס', דכי אמרינן תכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה, הני מילי למעליותא דבעל הקרקע ולא לגרועותיה, דכיון דהוא קיבלה לזרוע בה שומשמי ועבד בה חיטי, אע"ג לא מכחשי כולי האי יהיב ליה מחיטי פלגא, ואע"ג דאיהו אמר ליה לזרוע השומשמיין והיה מכחישה ולא היה נוטל אלא [כמו] שנוטל עכשיו מחיטי, והו"ל למיבצר משום ההוא כחשא, אפ"ה אמרינן תכחוש ארעא וכו', אבל אם שכרה לזרוע חטים וזרעה שומשמיין, חייב להוסיף אותו כחש, ולא אמרינן תכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה דומיא דהאי מעיקרא, דלימא ליה שוכר כמו שאין אתה פוחת משכירתך כשאמרת לזרוע שומשמיין וזרע[ת] חיטי דלא מכחיש לה כולי האי, ושקלת מחיטי כמה דשקלת שומשמי דהוית מכחשא טפי, ה"נ לא תוסיף מדמי חטיין לשומשמיין, כיון דעביד חיטי כשומשמי לא תשקול כחשא דארעא, דהא לא קפדת בה, דמצי למימר ליה משכיר, אילו היית אומר לי מתחילה לשומשמי, לא הייתי שוכרה אליך בפחות שכירות כל כך, לפי שמכחיש יותר, והיינו דאמרינן תכחוש ארעא וכו' למעליותא למשכירה ולא לאנפא אחרינא.

קד: עבדא חיטי טפי מן שומשמי.

כ' בשיטמ"ק בשם תר"פ, פי' הקונטרס שנתייקרו החיטים. וקשה דלישנא דארעא לא אשבח לא משמע הכי. אלא נראה כמו שפירשתי, שהצליחו החטים מאד, וכ"ת שמא אם זרעו בה שומשמיין כמו"כ מצליחין, י"ל אותה שנה מצלחת בחטים יותר מבשומשמיין.

קד: ופלגא פקדון.

כ' הרמב"ם [פ"ו מוה' שלוחין ושותפין ה"ב], ואם אבד או נגנב החצי של פקדון, אין המתעסק חייב לשלם. וכו' ע"ז הראב"ד, ולמה לא יהיה כשומר שזכר על הפקדון, והלא נוטל עליו שכר כפועל בטל. וביאר הכס"מ דטעמיה דהרמב"ם מפני שאינו נושא שכר על שמירתו הממון, אלא על שמתעסק בו. והראב"ד ז"ל מדמה ליה לשוכר, שאע"פ שאינו נוטל שכר על שמירתו, מ"מ בההיא הנאה דמשכח בהמה לעשות בה מלאכתו חשוב כאילו נוטל שכר על שמירתו, הכא נמי בההיא הנאה דמשכח זוזי למעבד בה עיסקא חשיב כאילו נוטל שכר על שמירתו. [ולפ"ז כל השגת הראב"ד אינה אלא למאי דקיי"ל דשוכר כשומר שזכר, אבל להווא תנא דס"ל דשוכר כשומר חנם, אף בעיסקא מודה הראב"ד להרמב"ם].

ובשיטמ"ק הביא תשו' רב האי גאון [ובס"א מיוחס להרי"ף] וז"ל, ודשאלתון המקבל עיסקא מהו על הפקדון, שומר חנם או שומר שכר. הכין חזינא, דאע"ג דאמרינן בעיסקא דפלגיה מלוה ופלגיה פקדון וכו', ולא זה כמלוה מכל פניו, ולא זה כפקדון מכל פניו, דהא וכו' רבא אמר להכי איקרי עיסקא, דאמר ליה לאיעסוקי ביה יהבתיה ניהלך ולא למשתי ביה שיכרא, ופקדון נמי לאו למיתב לנטוריה יהביה ניהליה אלא לאיעסוקי ביה ולמשקל ולמטרחה, הילכך לאו כשומר חנם לכל דבריו הוא, ולא כשומר שכר לכל דבריו הוא, אלא אית ליה למעבד במאי דעבדין תגרי בכי האי מילתא וכו', אבל בשמירת שומר גרידא לית ליה עליה **ואפי' כשומר חנם** במאי דרגילי תגרי לאקולי ביה, צא וראה, דאפי' שומר חנם דהיכא דלא שמר כספיו בקרקע ונגנבו חייב לשלם, ומקבל עיסקא לא מצי כל אימתי דנפיק ועייל למיהוי כספים דאית ביה בידיה שמוורים בקרקע, הלכך אם עשה כדרך שהסוחרים וכו"ב עושים, לא מיקרי פושע ולא מיחייב בכוליה.

קד: לאיעסוקי ביה ולא למישתי ביה שיכרא.

פירש"י דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותעסוק בה יפה. וכו' בתו"ח דלפ"ז אי בעי למישתי שיכרא במקצתה רשאי, דאכתי יטרח עצמו במותר, אבל למה שכ' תוס' שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין הקרן שלו קיים, אינו רשאי להוציא ממנה אפי' כל שהוא.

קד: חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה.

פירש"י משום דסתם עיסקא תילתא באגר לבעה"ב ופלגא בהפסד. וכו' ע"ז בחי' המיוחסים להריטב"א, וכן נמי בפלגא באגר ותרי תילתי בהפסד, שאם היה עסק אחד היה ממלא זה את זה, ועכשיו מפסיד יותר ממה שמרויח. ונראה לרבינו נר"ו דבפלגא מלוה ופלגא פקדון משכחת לה נמי, שאם היה עסק [אחד], ממלא הריוח מה שהפסיד **ולא היה נותן לו שכר עמלו כלל כיון שלא הרויח**, והשתא יהיב ליה שכר עמלו מאותו עסק שהרויח בו.

קד: בתוד"ה סבר רב כהנא. ואפי' מאן דחייש לכחש גופנא בפ' הכונס, הכא מודה וכו'.

כ' המהרש"א, איכא למימר דהיינו טעמא, דהתם חיישינן לכחש גופנא דאין להפסיד המזיק יותר ממה שהזיקו, ולכך מנכה לו כחש גופנא, אבל הכא אדרבה למה ישתכר האריס כחשא דארעא לנכות לבעה"ב, כיון דגם הוא לא מפסיד כלום בזריעת החטים. ומיהו רב כהנא ודאי דסבר הכא למימר דמנכה לו כחשא דארעא, על כרחך דלא ס"ל כמ"ד התם דלא חיישינן לכחש גופנא, ואין לחוש כיון דמילתא דרב כהנא לא קאי הכא.

קה. האי מאן דקביל עיסקא מחבריה ופסיד, טרח ומלייה וכו'.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, פירש הרב ר"א אב"ד, מתחזי לן דמלייה בצד [אחד] [אחר], שטרח בממון [אחרים ורווח בהן] ועירב הכל עם זה השיתוף, וכיון דלא אודעיה גמר דעתיה לאקנויי ליה מדיליה, משום דלא ליקרייה מפסיד עיסקיה וימצא מי שיפקיד לו מעות, אבל אם מאותו שיתוף עצמו, ודאי ליכא מאן [דפליג] דלא מצי למיתבע ליה כלל, אע"ג דהוה שקיל טפי מההפסד ממאי דאית ליה למישקל מן הרווח, מ"מ כיון דחד עיסקא [הוא] ודאי דההוא רווחא ממלי ההוא פסידא כדאמרינן לקמן. [וכן פי' בעה"מ. ועיין בשיטמ"ק בשם הרמ"ך שכ' בתו"ד, היכא דהוי ההוא

עיסקא אחרינא מאניש אחרינא א"נ מיניה דלוה, לא מצי ממלי ליה אלא באיסור, דאי דאחרינא הוא, הו"ל גזל, ואי דנפשיה הוא, הו"ל ריבית].

מיהו הרב בעל התוס' אוקמה בחד עיסקא ותרי שטרי, ואי לאו דלא אודעיה, אע"ג דמלייה מההוא עיסקא גופיה, כיון דתרי (עיסקי) [שטרי] נינהו, שקל פלגא בהפסד ותלתא באגר, ולא הוה מלייה, אלא הוה דרי פסידא בהדיה, אבל כיון דלא אודעיה גמר ומקני ליה כדפרישית, אבל בחד עיסקא וחד שטרא, אמאי הוה ס"ד למימר דרי פסידא בהדיה ולא לימלייה כוליה פסידא וכו'. והראב"ד פירש כי האי דקביל עיסקא וטרח ומלייה, פי' אפי' אחר זמן חלוקת העסק, ואוקמיה קמיה ולא אודעיה ביום זמן החלוקה לומר כך וכך הפסדתי בעסק, ושתק ונתעסק בו עד דמלייה, ועתה הוא אומר תטול שני חלקים בהפסד שהיה בו קודם זמן, והחצי ברווח שרווחתי בו אחר זמן, לא אמר כלום, מאחר שלא הודיעו בזמן שנתנו לעסק.

קה. האי מאן דקביל עיסקא וכו' ולא אודעיה וכו'.

כ' המאירי, כגון שמסר לו מאה, והעמידן על חמשים, ולא הודיע הפסדו לבעל המעות, וכו'. ואפי' הודיעו הדין כן, אא"כ עשה מחמשים אלו אצלו עסק מתחילה, ולא נאמר "ולא אודעיה" אלא לומר שלא עשה חמשים אלו אצלו עסק מחדש וכו'. וי"א שאם היה עסק זה נמסר לזמן, והיה שם פסידא בהגיע הזמן והודיעו ונשארו אצלו במקרה, וחזר וטרח בהן מאליו והרויח, אע"פ שלא עשאן עסק מחדש, מחשב לו פסידא שביום הזמן בצד אחד, ורויח שאחרי בצד אחר וכו'.

וז"ל הגה"א [סי' ט'] בשם או"ז, משמע קצת דאם אודעיה לאלתר צריך לקבל תרי תילתי בהפסד. וצ"ע אם קיבל לשנה תמימה או לכל הפחות רק לזמן קבוע, אם הפסיד ואודעיה, אם חייב למלייה. לכאן כך דעתי, לחלק כל הרויח שיתיר להם לסוף שנה לאחר שיתמלא כל ההפסד, והכא מיידי שהיו רגילים לחלק מיד כל הרויח ורויח [אצ"ל כל ריוח ורויח] שהיה בא להם וכן ההפסד. מיהו בעובדא שניה משמע שהיו רגילין לקבל כמו כן עד הזמן, ורפיא בידי. וכ' בהגהות ארץ צבי, היינו דהספק הוא אי דינו כפועל דיכול לחזור וכו', ועיין בתוס'.

קה. דאמר ליה להכי טרחת למליותיה וכו'.

כ' הר"ן, וא"ת ואפי' אודעיה, כל כמיניה דלימא ליה נפלוג רווחא ופסידא כל חד באפי נפשיה, והא אמרינן בסמוך דרווחא לקרנא משתעבד, כלומר דאי איכא פסידא בתר הכי ממלי ליה מיניה. י"ל דשאני הכא דאכתי ליתא לרווחא, ומשונה אי בעי מצי אמר ליה לא בעינא לאיעסוקי ביה אא"כ פלגינן בכל חד וחד כדנייה, דאפי' אתנו מעיקרא וקבעו זמן, לא גרע מפועל דקמ"ל [לעיל י. ועז]. דיכול לחזור בו אפי' בחצי היום, אבל היא דבסמוך דאיתא לרווחא, אשתעבד ליה לקרנא, דנהי דמצי מהדר ביה דלא לאיעסוקי ביה, אפ"ה לאו כל כמיניה למיפלגיה לרווחא מקמי זימניה, דלקרנא משתעבד. [א"ה, לכאן] אותו שתות שנוטל המקבל ברויח טפי מבעה"ב בשכרו, הו"ל כשכר פועל שיכול לחזור בו בחצי היום וליטול שכרו].

וז"ל המהרש"א, ולא קאמר הכא טעמא רווחא לקרנא משתעבד כדלקמן, דלא קאמרינן הכי אלא שיהא הרויח קיים בשותפות למלאות הקרן כפירש"י [בד"ה אי אמר ליה, וז"ל וצריך שיהא הרויח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן], ומיהו לכ"ע [אצ"ל לכ"א, ור"ל לכל אחד] [רק] כפי חלקו ברויח [צריך] למלאות הפסדו בקרן שלו, להכי בעי למימר להכי טרחת וכו'. ועוד י"ל דלקמן מיירי בשני קבלנים, אבל הכא איירי בחד דקביל עיסקא מבעה"ב, דיכול לחזור קודם הזמן, ויאמר המקבל הרי כאילו חזרתי בי כשהפסדתי, והו"ל שני עסקות, [א"ה, עיין בדברי המאירי, הו"ד לעיל], וקבל עליך חצי הפסד ובשכר טול שלישי, ולהכי בעי למימר להכי טרחת. ונימוק"י דחק בזה לאין צורך.

וז"ל הנימוק"י, תימה לי אמאי לא א"ל רווחא לקרנא משתעבד, ואמאי איצטרין למיטען ליה כולי האי, כיון דמ"מ רווחא קמן הוא כדלקמן. [א"ה, לכאן] כוונתו, דלקמן הביא ד' הר"ן לענין אם הודיעו, והכא שלא הודיעו עד דאיכא נמי קרנא, תו ליתא לסברת הר"ן, דאדרבה זה מיקרי דאיתיה לקרנא, וא"כ קשיא

למאי צריך למימר להכי טרחת וכו'. ויל"ע]. ואפשר דהך [גופא] הוא טעמא דרווחא לקרנא משתעבד, משום דסתמא דמילתא כל מאן דטרח בעיסקא לא ניחא ליה שיפחות קרנא ושיקבל הוא הרויח, כדי דלא ליכרי ליה מפסיד עיסקו.

קה. המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש וכו', אין שומעין לו.

כ' הרה"מ [פ"ח מהל' שכירות ה"ח], פי' במקום שאין שם מנהג ידוע לנכש, אבל אם נהגו שלא לנכש, הכל הולך אחר המנהג. [דבריש פירקין קג]: אמרינן באתרא דנהיגי שלא מנכשי ואזיל איהו ונכיש וכו'. תוי"ט]. וכו' הלח"מ, ולא בעי לאוקמה כשיש מנהג ידוע שם לנכש, דהא ודאי פשיטא, דהא אמר ברישא הכל כמנהג המדינה, ואיירי בין בחכירות בין בקבלנות, אלא הכא איירי שאפי' הוי בסתמא שאין מנהג ידוע לנכש, ינכש.

קה. אלא משום דאמר ליה ביזרא דנפל נפל.

כ' בחכמת מנוח, ולא נקט התנא טעמים דלעיל, משום דניחא ליה למינקט טעם אחד לכל, א"נ סבר התנא דאי אמר ליה זביננא לך חטי מעלייתי משוקא, ואנן סהדי שהם טובים כמו דארעיה, שומעין לו, אי לאו משום דאמר ליה ביזרא דנפל נפל. וז"ל הנימוק"י, הא דאידיחי הא דאמר חטי מארעאי בעינא, הני מילי לומר דבמתני' לאו משום האי טעמא תנן הכי, אלא משום טעמא דביזרא כיון דנפל נפל, שכולל יותר, אבל בודאי טעמא דחטי מארעאי בעינא קושטא הוא, וכל היכא דאיכא חטי בארעיה מצי אמר ליה הכי. ומיהו לאו כל הימנו שיכוף אותו להטפל בקרקע כדי שיתן לו חכירותו חטי מארעיה, שכל שאין החוכר רוצה ליטפל בה הרשות בידו, וזבין ליה משוקא, וראיה לדבר מדתנן [בסמוך] המקבל שדה מחבירו ולא עשתה, אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה, וההיא בקבלנות היא, וכך פירושהו כל המפרשים ז"ל, מכלל דבחכירות כל שאינו רוצה ליטפל בה אינו יכול לכופו, אלא זבין ליה חטי דשוקא.

קה. אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב לטפל בה.

כ' התוי"ט, מפרש בברייתא שכך כותב לו אנא איקום וכו' ואוקים כריא קדמך וכו'. ואפשר לי לומר דהיינו טעמא דתנא דידן לא תני ליה נמי וכדלעיל [קד. שכך כותב לו אם אוביר וכו'], לאשמועינן הא דאפי' לא כתב כמאן דכתב דמי.

קה. איתמר לוי אמר שלש סאין, דבי ר' ינאי אמרי סאתים.

כ' בחכמת מנוח, אין לומר דלוי ור' ינאי מפרשי מילתיה דר' יוסי בר' חנינא, כלומר כמה שיעור כדי שתעמוד בו הרחת, לוי אמר ג' סאין ודברי ר' ינאי אמרי סאתים, דהא מילתא אפשר לברורי ולבדוק ואין שייך בו פלוגתא, אלא צ"ל דפליגי ארבי יוסי בר' חנינא. א"נ שיעורא דר' יוסי הוה כחד מינהון, ואידך פליגי עליה וכו'. א"נ לא פליגי אר' יוסי, אלא לוי ור' ינאי באו לפרושי מילתיה דת"ק דר' יהודה, דלא יקשה עליו היאך נתן שיעור אחד כדי כרי לשדה גדולה וקטנה, ואמר לוי דשיעור כרי הוא לשדה שצומח בו תבואה ג' סאין, ושדה שהוא יותר גדול או קטן, משערין לפי ערך שיעור כרי לשדה של ג' סאין, ודבי ר' ינאי אמר דשיעור כרי לשדה של סאתים כחצר המשכן, ובו משערין לפי ערך שדהו שהוא יותר או פחות מזה, ומה שמקשה ר' יהודה מאי קצבה בכרי, כלומר מה טעם לעשות קצבה כשיעור כרי כדי שתעמוד בו הרחת, יותר נכון לשער כצורך השדה כדי נפילות הזרע.

וז"ל המאירי במתני', כרי זה פירשו בגמ' בכדי שיכניס בו הרחת עד שלא יהא כונס שלו רואה פני חמה, ושיעורו בו עד סאתים וכו', שכל שהוא סאתים הוא נקרא כרי. [וכע"ז בפייהמ"ש להר"מ בקיצור. ולכאן] פירשו כהואין לומר שדחה בחכמת מנוח. ויל"ע. ול' הרע"ב אם יש בה כדי לעשות מתבואתה כרי, שיש בו כדי לכסות הרחת שזורין בה התבואה, והוא קרוב לסאתים, חייב לטפל בה].

קה. פריצי זיתים וענבים, ב"ש מטמאין וכו' מטהרין.

כ' המאירי, דבר זה אין דעות המפרשים שוין בביאורו, והוא שגדולי הרבנים פירשו שהם זיתים דקים שלא נגמר בישולם לעולם ואין ראיות לאכילה לעולם, וכן פירשו מה שנאמר עד ארבעה קבין, שאפילו נתבשלו בישול מועט, הואיל וכשמכניסין כור מהם בבית הבד אינו מוציא אלא ארבע קבין וכו', אין מקבלין טומאת אוכלין. אבל גדולי המפרשים פירשו פריצי זיתים על הדרך שביארנו, ומתוך רשותן אין אדם מערב עם זיתים מבושלים, אלא שבמה שאמרו עד ארבע קבין לכו, פירשו בו שכל שאם נתערבו רשעי זיתים וענבים אלו עם שאר זיתים וענבים המבושלים, אדם מתיירא עליהם שיפחיתו ויקלקלו את השאר, ואדם משתדל לבררם, אין מטמאין טומאת אוכלין, שהרי אין בטלין אגב האחרים הואיל ומקפיד עליהם לבררם ולסלקם משם, ובפני עצמן אין ראויים לאכילה, הא כל שאילו נתערבו [ו]אין אדם מקפיד עליהם, בטלים הם על גבי האחרים ומטמאין טומאת אוכלין, ועד כמה אדם מקפיד עליהם, כל שאדם בורר מהם ארבעה קבין לכו או יותר, הא פחות מכן מטמאין.

מקצת גאוני ספרד פירשו פריצי זיתים מה שנשאר מן הזיתים מקליפיהן וגרעניהן אחר שיצא השמן מהם, וכבר יצאו מכלל פירות ואינן מקבלין טומאה, ומ"מ כל שאדם מוציא מהם שמן ארבעת קבין לכו מטמאין, [ש]לא יצאו מכלל פירות. [ול] הרמב"ן בשם רב האי גאון, כגון שנשאר מזיתי הקורה ד' קבין, אבל אם נשאר יותר תחת הגפת והזגים, אפי' ב"ה מטמאין, שעדיין יש בנה [להלוחית] שמכשירתן לאכילה, ואם נשאר פחות מכאן, אפי' ב"ש מטהרין. יעו"ש]. וגדולי המחברים כתבו בזיתים וענבים הקשים הנפריצים [ו]יוצאים מתחת הקורה בשעת הדריכה, וכן היא שנויה בבביתא, ועד כמה עד ארבעת קבין לכו, הא אם היה הנפרץ יותר מזה מקבלין טומאה.

והרמב"ן בסו"ד כ' וז"ל, ומדברי ר"ח נראה שהוא מפרש שהם זיתים קשים שאינם נפרכים בבית הבד, ויורדים למטה מחמת טעינת הקורה, והואיל וכ"כ הם קשים אינן ראויין לאכילה ומשו"ה מטהרין, ודוקא בנמצא תחת הקורה ארבעה קבים, שאילו היה אפשר להם להסחט היו נפרכות עם האחרות, אבל מצא שם יתר מכאן טמאים, שלא הכבידה הקורה על התחתונים כ"כ, וכשיעשם בפני עצמם יסחטו.

קה: המהלך בבית הפרס ע"ג אבנים שיכול להסיט וכו' טמא.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, אית דמפרשי דהאי בית הפרס שדה שאבד בה קבר שמטמא באהל, ואילו אבנים הם על צד השדה, וצד השדה אינו טמא ואינו מאהיל, אך כאשר הולך על אותן שמסיטין לשדה (ו)מאהיל בשדה ומטמא באהל, וכן על הבהמה ועל האדם שכוחו רע, מצדדין אותו לשדה ומאהיל בשדה. ור"ש פי' בענין אחר, דשדה שנחרש בה קבר הוא, שאינו מטמא באהלאלא במגע ובמשא, וכי הוא אפי' שיכול להסיטן חיישינן שמא עצם כשעורה הוא דבוק באותן אבנים, וכשהוא מנוענע בכח הליכתו הוי כאילו נושאן, וכן רכוב על האדם ועל הבהמה שכוחו רע וכו', והיא מגבהת רגליה או האדם הנושא או כשמגביה רגליו, חשבינן כאילו רכוב מגביה העצם הדבוק ברגלי התחתון.

קה: דבי שילא אמרו אפי' מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין.

כ' הבי" [או"ח סי' מ"א], לכאן משמע דהא דאמרו משום ר' שילא פליגא אדתי ר' ינאי ואדתי ר' חייא, וקיי"ל כו' שילא משום דאביי דבתרא הוא משמע דס"ל כוותיה, מדמפרש למילתיה, וכודעת ה"ר יונה בפ' מי שמתו, וזהו דעת הרמב"ם [פ"ד מהל' תפילין הכ"ג] וכו'. והרי"ף והרא"ש בפ' מי שמתו ובהל' תפילין כתבו דברי ר' שילא, וכתבו גם דברי ר' ינאי ודברי ר' חייא, וה"ר יונה כתב, תימה הוא על הרי"ף שהביא ברייתא שלמעלה באיזה משווי אמרו במשוי של ארבעת קבין, דהא הכא פסק הלכה כאביי לחומרא וכו'.

ולי נראה דאפשר שמפרשים דר' ינאי ור' חייא מיירי במי שהיה נושא משאו על ראשו ורוצה להניח תפילין, וקאמר ר' ינאי שאם הוא פחות מד' קבין מותר, ואם הוא ארבעת קבין אסור וכו', ור' שילא איירי היכא שהתפילין מונחין כבר בראשו, וקאמר דאסור לתת עליהן אפי' מטפחת

שלהם משום דהוי בזיון, ולא דמי להיכא שקדם המשווי לתפילין דשרי כו' חייא, וכן יש לדקדק מדבר רש"י, שכ' אדר' שילא, אסור להניח שום משווי על הראש בשעה שהתפילין במקומן.

קה: אפילו מטפחת שלהן אסור וכו'.

כ' המאירי, ומה שאנו נוהגין להביא עליו כובע של פשתן ובית ראש של גלימא, אין זה דרך משאו אלא דרך מלבוש, וכן אם רצה לצנוף מצנפת על תפילין, עושה ואין בכך כלום. וז"ל ה"ר יונה בפ' מי שמתו, ור"מ ז"ל [פ"ד מהל' תפילין הכ"ג] כ' שמותר לשום המצנפת בראש וכו', נראה מדבריו שלא אסרו אלא מטפחת שנראה ביזוי וכדכתבין, אבל דבר שדרך לשום אותו כל היום בראשו כגון מצנפת וגלימא וכיוצא בהן מותר.

ובחי' המיוחסים להריטב"א כ', אית דמוכחי מהכא שאין אדם רשאי להשים [שום דבר על] ראשו שיש בו תפילין וכו' ומה שעושין עכשו שמשמים קרקע [אצ"ל כובע] פלן בראשיהם שיש בו תפילין, לא עבדי שפיר, אך ראש הגלימא שמשמין על הראש לאו משווי הוא, לפי שהוא הולך בריוח ואינו מהודק על הראש שיהא כובדו בראשו, מיהו הכובע אסור להשים [על] ראשו שיש בו תפילין, משום שהוא מהודק ומכביד על הראש שיהא כובדו בראשו, דהא הלכתא כו' שילא וכו'. [יעו"ש שהאר"ך בראיות].

קה. אלא אם יש בה כדי נפילה.

כ' בתו"ח, נראה דלכך כתיב [דברים י"א, י"ז] והאדמה לא תתן את יבולה, ואמרו חכמים [ספרי שם] אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע, דכשהארץ מוציאה כדי זריעה קשה וראוי לטפל בו.

קה: בתוד"ה כל שנחבאת. תימה אמאי קרי אין כחו רע ע"י שנחבאת באגרופו.

ובתוס' הרא"ש מסיק עלה, וי"מ שנחבית תחת זרועו. ובשיטמ"ק כ' בשם ר"ח כפירש"י, וכ' עוד, דבר אחר נחבית בחזיונה, כל שוכה שהיא חסויה בין הדליות ובין הבדים, ואין אדם יכול לעלות בה עד שמושכה ומוציאה מביניהם, וכחה רע בעת שתמשך ותצא מן הדליות, זו היא שיש לה היסט. ואין הדבר ברור לנו כהוגן.

קה: בתוד"ה ארבעה סאין, פי' במקום שראוי לצמוח כור וכו'.

וז"ל תור"פ, פי' הקונטרס לקרקע בית כור דהיינו אלף וחמש מאות אמה. ודוחק הוא, שבשביל שומן הקרקע לא יהיה די בפחות זרע. [כי כן ראוי לזרוע תבואה בקרקע שמן כמו בקרקע כחוש. ל' תוס' הרא"ש]. לכך נראה לר"י, דלכוור רצה לומר בקרקע שגדל בה כור תבואה, ובשניה דר' יוחנן בקרקע מועט היה גדל כור תבואה וראוי לזרוע בארבעה סאין, ובשני דר' אמי צריך כפליים קרקע ליגדל שם כור תבואה.

קה: כגון דאישתדוף רובא דבאגא.

ופירש"י רוב הבקעה שזו בתוכה. והרמב"ם [בפ"ח מהל' שכירות ה"ה, וציינו הגר"א] כ' רוב שדות העיר, דגרס רובא דבאגא. וכ' התו"ט דטובא איכא בינייהו, דלהרמב"ם אפי' נשתדף כל הבקעה שזו בתוכה, לא הוי מכת מדינה עד שישתדוף רובא דכל הבקעות שבעיר, משא"כ לרש"י, ולרש"י נמי כשנשתדפו רוב הבקעות ולא רוב שזו בתוכה, לא הוי מכת מדינה, משא"כ להרמב"ם. והרע"ב כ' וז"ל, שאכל חגב או נשתדפו רוב שדות של אותה מדינה או אותה בקעה. וכ' ע"ז התו"ט, שאע"פ שבמשנה אין לפרש שני הפירושים, מ"מ לענין דינא אפשר לדון כתרוייהו, דכל ספק ממון לקולא להנתבע, והרי החוכר הוא מוחזק בחכירתו, ולעולם [הוא] מנכה לו.

קו. זרע אחר מאי, חיטי לגבי שעורים זרע אחר דמי או לא.

כ' המהרש"ל, לפי לישנא דגמ' היה נראה דבעיא אחריתי היא, ומתחילה בעי על קטנית שהם זרע אחר לגמרי שאינה מין תבואה כמו שפירש"י לקמן. אכן מפירש"י דהכא משמע דחד בעיא היא, ואפשר ראייתו מדלאל

אמר חטה לגבי שעורים מאי, משמע דחד בעיא היא, וקמפרש לקמייתא, והא דקאמר כזרע אחר דמי, ה"פ כאילו זרע אחר ממש חשבינן וכו'.

קו. כל העולם כולו בשדפון ושליו בירקון וכו'.

כ' המאירי, הן בארבעת השדות לשיטה זו [דפסקינן כעולא], הן ברוב בקעה לשיטה ראשונה [כרב יהודה, וכמו שביאר השיטות בזה לעיל מינה], הדבר בספק אם השדפון והירקון דומות למכה אחת או לא. ועיין בתו"ח שהקשה, דא"כ מ"ט השמיטו הפוסקים הך איבעיא, דבשלמא הך דלעיל כבר כתב הר"ף דעולא קאמר לה, וסוגיין כרב יהודה, אבל בהך בעיא גם לרב יהודה איכא נפקותא. יעו"ש שפי' האיבעיא באופן אחר]. ומ"מ אם של כל העולם כולו בשדפון ושליו אכלה חגב או בהיפך, אין ספק שאין מנכה לו, שאין שני מינין אלו דומין זה לזה.

קו. מסתברא דאמר ליה אי זרעתה חטיה הוה מקיים בי תגזר אומר ויקם לך וכו'.

כ' בשיטמ"ק בשם הרמ"ך, ונראה לומר דהא דינא דיינינן בין בחכרנותא בין בקבלנותא למחצה לשליש, דכיון דשני משליחותיה פושע הוא, ומצי נמי אמר ליה אי לא שנית הוה מקיים בי ותגזר אומר וכו', וכן נראה מלשון הר"מ שכ' [בפ"ח מהל' שכירות ה"ה] השוכר או המקבל וכו'.

קו. אמאי, הכא נמי נימא ליה אי משום לתאי דידי הוה משייר לי פורתא וכו'.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, תימה הוא מאי קאמר, דבשלמא לעיל קאי שפיר, דמצי אמר ליה מחכיר לחוכר אדרבא [לא מצית את למימר] לי הא דנשתדפו כל שדותי משום מכת מדינה, דאי משום לתא דידי הוה משתייר בה פורתא, ויש לך ליתן מה שהתנית עמי, שאיך יכול לגזול לי אלא בטענה מעלייתא משום דיד בעל הקרקע על העליונה, אבל הכא היאך יכול חוכר לפטור עצמו מטעם כי נשארנו וכו'. וי"ל כיון דלעולא אמרינן להאי טענה אפי' לאפוקי מחוכר, נראה שטעם ברור הוא, וכ"ש שיכול חוכר לטעון כן לאוקומה ממונא בדיה. וע"ע.

קו. נימא ליה אי הוית התם הוה מקיים בי גם את הארי וכו', ונימא ליה נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא וכו'.

הקשה בתו"ח, ולימא ליה אי הוית חזית, היה הקב"ה מעכב על ידיהן שלא ידרסו, א"נ שלא יבואו לתוך העדר כלל, דהוה ניסא זוטא. וי"ל דמצי למימר דאי לא אתו שמה לא הייתי מכיר בנסי, ולא רצה הקב"ה לעשות לי נס נסתר אלא נס מפורסם, כדי שאתן לו שבח והודאה על הנס.

וז"ל הבן יהודע, זה ישיב לו דהקב"ה אינו רוצה לעשות לי נס שינכו בעבורו מזכויותי, ואם יעשה לי נס זה לקיים גם את הארי גם הדוב הכה עבדך, יש בזה קידוש ה', וכל נס שיש בו קידוש השם, אין מנכין לבעל הנס מזכויותיו עבורו, אלא אדרבה נוסף לו שכר על זה הנס שנעשה לו, כי נתקדש שם שמים על ידו. [א"ה, עד"ו כ' גם בישועות יעקב [סי' תרפ"ב סק"ב] דמה"ט שייך לבקש הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשית לאבותינו וכו' [כמש"כ הרמ"א שם], וז"ל שם, כשהנס מפורסם וכו', לעומת מה שמנכין מזכויותי מחמת הנס שנעשה לו, זכות חדש נוסף לו מה שעל ידו נתפרסם שמו של הקב"ה וכו', בנס מפורסם, כל שהנס יותר גדול באופן שיש כאן נכיון מזכויותי יותר, לעומת זה נתפרסם שמו של הקב"ה ביותר ושכרו הרבה מאד], אבל נס שלא יבא ארי לעדר, אין בזה קידוש השם, דאין הדבר ניכר, וע"ז מנכין לו מזכויותיו.

א"נ יאמר אני כך התפללתי, שאם יבא אויב או חיה רעה לעדר, לא יעמדו נגדך, ולא התפללתי שלא יבא ארי ודוב לעדר. [א"ה, אע"ג דלא דמי ממש להך דלעיל, דהתם התנה עמו בחטים וכן היתה תפלתו, והחוכר הוא ששינה, משא"כ הכא דלא שינה מתנאי שלהם, מ"מ כן משמע מתוס' כאן, דאי לאו טעמא שלא היה הקב"ה מקבל תפלתו שיצליח בכל מה שיזרע, הוה מצי טעין הכי אף כשלא שינה הלה מתנאי שלהם].

קו. אי הוית חזית לאיתרושי לך ניסא, הוה איתרחיש לך ניסא כר' חנינא בן דוסא וכו'.

כ' בחכמת מנוח, והא דלא איתרחיש לדוד נס כר' חנינא בן דוסא, היינו משום דדוד בעצמו היה אצל עדרו, ומיד שבא הארי התחיל בעצמו להלחם בו. א"נ עיקר הנס לדוד היה כדי להראות לו סימן רוח גבורה לזרזו שילחם עם גלית, כמו שאמר "והיה הפלשתי כאחד מהם", וכן במדרש, והביאו רש"י במגילת אסתר גבי "ומה יעשה בה" [ב', י"א], זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה, דוד ומרדכי, דוד שנא' גם את הארי וגו'. [א"ה, ק"ק לפ"ז, היכי קאמר ליה הכא אי הוית התם הוה מקיים בי גם את הארי, דילמא שאני התם שלא נעשה להצלה דהשתא בלחוד, אלא לרמז שתבא על ידו ישועתן של ישראל מיד גלית].

קו. ונימא ליה נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא, לניסא זוטא חזינא, קשיא.

כ' בתוס' הרא"ש, פי' קשיא לשמואל דאמר לעיל דמצי למימר חזינא לניסא זוטא. וקשה מאי קא מקשה לשמואל, מכיון שירדנו לסברא זו לחלק בין נס לנס, מעתה לא קשה לשמואל, דשמא נס דשמואל שהקב"ה ישמע תפלתו זוטר מניסא דגם את הארי גם את הדוב. ועוד קשה דהא אמרינן לעיל [כקושית תוס']. וי"ל דהא דשמואל מיירי כגון דאמר ליה זרע כל מה שתצרה, והשתא לא שייך למימר ותגזר אומר ויקם לך, דהתם אפשר שהקב"ה ישמע תפלתו על מי נאחד שיתפלל עליו, וקמ"ל שמואל דאפי' על כל מינין שהייתי מתפלל עליהם אפשר שיעשה לי נס שתתקבל תפלתי, ודמי הא ניסא לניסא דגם את הארי גם את הדוב וגו'.

קו. תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה, ושלישית אינו זורעה.

כ' הרמב"ן, פירש"י כשזרעה ואכלה חגב, ואפי' מכת מדינה, שלא אמרו מנכה לו מן חכירו אלא בשאכלה חגב לאחר שעבר זמנה של זריעה, אבל כל זמן שאפשר לזרעה, על החוכר לזרעה. ומיהו כיון שזרעה שלש פעמים, הוחזקה זו במכת חגב, וכמו שעבר זמן זריעה דמי. וזה תימה, מה לו ולחזקת תלת זימני, כיון שהיא מכת מדינה, מעכשיו הפסיד ומנכה לו. ואפשר מפני שאף בני מדינה חוזרין וזורעין שלהן, ויש על החוכר לעשות בשל זה כמותן. ובתוספתא [פ"ט ה"ו] מצאתיה בלשון אחרת, המקבל שדה מחבירו, זרעה שנה ראשונה ולא צימחה כופין אותו וזרעה שנה שניה, שניה ולא צימחה, אין כופין אותו לזרעה שלישית, וברירושלמי תני וכו'.

ובגמ' דילן אמתני' קאי, וה"ק אבל זרעה ולא צמחה חייב לזרעה אע"ג דאשתדוף רובא דבגא, וזרע לה ואזיל עד דאתו אריסי מדברא, ואם זרעה עד דאתו אריסי מדברא ולא צמחה, מנכה לו מן חכורו ואפי' לא זרעה אלא שתי פעמים, ואע"פ שלא הוחזקה לרשב"ג, משום דלא עבדא ארעא שליחותה, ומילתא פשיטא היא, בין שהיתה שנת שדפון בין שהיו שנים כתקנו, שלעולם חייב לזרעה כן, ואם זרעה כל זריעותיה עד שכלה זמן הזרע, מנכה לו מן חכורו, ואם לא זרעה כל הזריעות הראויות לה עד שיכלה זמן הזרע, אע"פ שזרעה ג' פעמים, אינו מנכה לו מן חכורו, והני מילי בשדה בדוקה, אבל בשדה שאינה בדוקה, אם זרעה ג' פעמים קודם שכלה זמן הזרע, שוב אינו זורעה, או שנים לרבי. [יעו"ש עוד]. ועיין ברשב"א שכ' דהאי כופין אתו דקאמר, בקבלנות היא, דאי בחכירות למה כופין, אם ירצה יזרע או יעמוד ונותן חכירותו. ושמא כופין בנתינת חכירותו קאמר וכו'.

קו. הא כרבי הא כרשב"ג.

כ' החת"ס דלא תקשי מכאן למש"כ תוס' ביבמות [סה. בד"ה נשאת] דלענין ממון מודה רבי דלא הוי חזקה עד דאתחזק בתלת זימני, כדאשכחן בשור המועד, ד"ל דהכא שאני כיון דאיכא רובא דבאגי דמסייע להמוכר, כמש"כ רש"י [ד"ה פעם ראשונה] דהויא מכת מדינה.

קו. הא דקבלה מיניה בחרפי וכו'.

ופירש"י בחרפי חטין ושיפון הנזרעים בתחילת החורף, ואפלי היינו שעורים וקטנית הנזרעין באדר. ובפ"ה החומש פירש דחורף עת זרע שעורים וקטנית החרפין להתבשל מהר. וכו' המהרש"א דלפ"ז הכי פירושו בסוגיין, הא בחרפי, שעורים הנזרעים בימי החורף דהיינו בטבת

שבט עד אדר, וכ"ש דעד אדר נקרא חורף, ולכך נקרא חורף שזורעין בו דברים החריפין להתבשל, [ודלא כפירש"י בסוגיין שנקרא חורף מפני שהוא חורפו ותקופו של סתיו וימי צינה], והא באפלי, הם חסין ושיפון שנזרעין בחשון וכסלו לפי שאינן חריפין להתבשל, וקרא מוכח כך, כי "החטה והכוסמת לא נכו כי אפילות הנה" [שמות ט', ל"ב]. [ואע"פ שמקדימין לזורעם קודם השעורין, אפי"ה מאחרין להתבשל].

קו: אמר ליה נהר מלכא לא עביד דמיסתכר.

כ' בשיטמ"ק בשם הראב"ד, משמע מהכא דאי עביד דמיסתכר, אע"ג דכולהו לקו בהדיה, לא מנכה ליה, מאי טעמא, דעליה דידה רמיא מילתא לאתנויי, וכיון דלא אתני, איהו דאפסיד אנפשיה, דבעל הקרקע ידו על העליונה, משום דדמי למכר, וכיון דנחית להכי, כי איתרעי [אצ"ל איתרמי] פסידא, למוכר [אצ"ל לחוכר] איתרע ליה.

קו: ההוא גברא דקביל ארעא לאספסתא וכו'.

כ' הרמב"ם [בפ"ח מהל' שכירות ה"ז], חכרה ממנו במאה עמרים של אספסתא וזרעה מין אחר ואח"כ חרשה וזרעה אספסתא ולקתה, או שזרעה בתחילה אספסתא וחרשה ואח"כ זרעה פעם אחרת ולקתה, אינו נותן לו מותוכה, אלא נותן לו אספסתא טובה. שהרי שינה.

והמאירי הביא דבריו וכו' ע"ז, ואיני מבין בזריעת אספסתא פעם אחרת למה אמרו כן. [ועיין בלח"מ שכ' דהשינוי הוא דהוא לא חכרה אלא שיזרע אספסתא פעם אחת, ולא כדמשמע מלשון הגמ' וכדפי' בנימוק"י דלזרע לה אספסתא כל השנה כל מה דבעי כמה פעמים, אלא פעם אחת לבד, ולהכי כיון דזרע בהם פעם אחרת הוי שינוי, וגירסתו הפוכה מגירסתנו דכתב הרה"מ]. ולשיטה זו יש לעיין, חכרה לשתי שנים בחכירות אחד, כור חטים לסוף שתי שנים, ולקתה בשנה שניה שהוא זמן הפרעון, אם יכול לפרעו חכירות שתייהן מתוך תבואה זו, אחר שחכירות אחד היא.

קו: ברש"י ד"ה לא יזרענה. דאי בקבלנות וכו' והרי הוא נהנה בשינוי של זה.

כ' הרש"ש, ולשון הרה"מ [פ"ח מהל' שכירות ה"ט] משמו, אבל בקבלנות אפי' לזרעה שעורים ויזרענה חטים. [עכ"ל]. [משמע דכ"ש [אם קיבל לזרעה] חטים יזרענה שעורים, וכן ל' הרמ"א [בסי' שכ"ד ס"א], דבקבלנות יכול לשנות אפי' לדבר המכחיש. ונ"ל דר"ל והוא יקח לו חטים מן השוק, כמו דיכול להובירה ולשלם במיטבא וכו', והטור שכ' שם דבקבלנות אינו יכול לשנות לדבר שהוא שוה פחות אפי' אינו מכחיש כ"כ, נ"ל דר"ל אדעתא דיתן לו חלקו מאותו המין שזורע, ולא פליגי אהדדי.

קו: אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבריו בשעה שעומדת בקמותיה.

בקה"י בב"ק [סי' מ"ו] הביא מי שדן בדבר מזיק ע"י סגולה אם חייב לשלם, וכו' להוכיח מהכא, דלא אמרו רק שאסור לעמוד וכו', אבל לא מציינו שאם עמד והזיק שחייב לשלם. ודחה הקה"י ראייתו, דערבך ערבא צריך, דמנלן שבאמת פטור מלשלם, ואי משום שלא הזכירו רק אסור לאדם וכו', הוא משום דלא ברי הזיקא, וגם אם יארע הזיקא א"א להוכיח בבירור שע"י הבטה שלו הזיק, אבל אה"נ דאילו יתברר שהבטתו הזיק היה חייב בתשלומין כדן אדם המזיק. ועיין במאירי שכ' וז"ל, אסור לאדם שיעמוד על שדה חבריו בשעה שעומדת בקמתה, שמא ישלוט בה עין הרע ויביא עצמו לידי רינון הבריות. [ולפירושו פשיטא דלא ישלם ההזיק, כיון דאין האיסור משום שמא יזיקנו הוא, אלא משום לעז הבריות].

קו: מה ביאתך לעולם בלא חטא אף יציאתך מן העולם בלא חטא.

המהרש"א בח"א הביא קושית הרא"ם, מה נעשה בקרא ד"ארוך אתה בבואך וארוך אתה בצאתך" [דברים כ"ה, כ"ט], וכו' ע"ז המהרש"א דלאו קושיא היא, דה"נ איכא למידרש כשם שביאתך לעולם בלא מעשים ומצוות כך יציאתך בלא מצוות. וביאר בבן יהוידע, דאינו מקללו שלא יעשה מצוות, דא"כ בטל העונש מעל אדם זה, אלא מקללו שיאכל שכר

מצוותיו בעוה"ז, וממילא הולך ויוצא מעוה"ז בלא מצוות, שכבר אכלם, וכמו שנא' [דברים ז', י'] ומשלם לשונאיו אל פנו להאבידו.

ובעיון יעקב כ' על קושית הרא"ם, דארוך אתה בבואך י"ל כפשוטו, ע"ש שנא' "זורו רשעים מרחם", "בטרם אצרך בבטן ידעתין", כדאיתא ביומא [פב: פג].

[דלחשו למעוברת שנתאוותה לאכול ביוה"כ ולא אילחישא], ויצא ממנה שבתאי אוצר פירי, וארוך בצאתך מן העולם, כי הרשעים אע"פ שאחריהם בפייהם ירצו, אפי"ה כסל למו ואינם חוזרים בתשובה אפי' ביום מותם, [עיין שבת לא: יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם], וכדאמרינן רשעים אפי' על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה.

קו: בתוד"ה אילן. אלא נראה לפרש וכו' והשאר לרשות שנוטין הוי הכל שלו.

כ' בחכמת מנוח, ומה שאמר דילי דילך דילך דילי, ר"ל אפי' מה שנטעתי בידי, קצת ממנו הוא דילך, והוא מה שיש בענפים שנוטין לרשותך, וכן בהיפך דילך דילי, אפי' מה שנטעת בידך, קצת ממנו שלי, והיינו מה שבענפים הנוטים לרשותי.

קו: בתוד"ה אילן. אבל אי נטוע כולו ברשות אחד וכו', בזה א"ר יוחנן בס"פ לא יחפור מביא וקורא וכו'.

כ' הרש"ש, והא דלא מחלקי דר' יוחנן בארץ ישראל, וכדאמר טעמא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ, ורב ושמואל איירי בבבל וכו', משום דכמו דהעשרה תנאים המה אפי' בחו"ל כדאיתא בס"פ מרובה, ה"ה לכל שאר תנאיה, וכדמוכח וכו'.

קו: וקיתון של מים.

ופירש"י למי שאין לו יין. וכו' ע"ז המהרש"א בח"א, לולי פירושו היה נראה דדוקא קאמר קיתון של מים, והם דבריהם בעצמם באבות [פ"ר מ"ד] כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, כי המתענגים ברובי מאכל א"א להם לעסוק בתורה וכו'. [יעו"ש שהאריך]. וז"ל העיון יעקב, שע"י אכילת לחם ושתית מים שהוא סעודת עניים, גורם הכנעה ומבטל הכעס וכו'. ובהגהות מצפ"א כ', נ"ל דהדין עם רש"י, ע"פ הגמ' בפ' הדר [עירובין סה]. דדריש ד"מים דקרא זה "וברך את לחמך ואת מימך" היינו יין, דמה לחם שניקח בכסף מעשר אף מים, ומשו"ה פירש"י כאן דמים לאו דוקא. [ועיין בתוס' שם [בד"ה וקרי ליה, וציינו החת"ס כאן] שכ' וז"ל, פשטא דקרא מים ממש, דכתיב והסירותי מחלה מקרבך, ע"י שיברך את המים, כדאשכחן גבי רפואות מי מרה "כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך" וגו'].

קו: וזוכה בדין.

כ' הגריעב"ן, אם הוא זכאי, לאפוקי אם לא טעם כלום, אין דעתו מיושבת, [ו]אפי' הוא זכאי בדינו, מפסיד מחמת שאינו יודע לסדר טענותיו כראוי וחבירו ידע, אבל המיושב בדעתו, אפי' שכנגדו ג"כ מיושב, מ"מ אמת יש לו רגלים כשהוא דבר דבור על אופניו.

קו: ד' אמות דאניגרא זלזל בהו, דאנהרא לא תמשחינהו כלל.

רש"י פי' דמניחין בעלי השדות מלזרוע אגפיה שלא תתקלקל שפתה, לא ידקדק בהן להרחיבן, ודאניגרא שאינו מזיק אלא ליחידים ויש בידם למחול, אבל בנהרא שהוא לכולי עלמא יניחם באומד הדעת שיהא ניכר שהן שלימת ורחבות דהוא דכולי עלמא ומאן מחיל. ובמאירי כ', דמשאירין אותן ד' אמות להילוך בני הבקעה, ובאניגרא א"צ להניחם מרווחות כ"כ עד שיהא ניכר לעין בלא מדידה, ודיו דימדדם ברוח, שהרי אין ארבע אמות אלו משועבדות אלא לבני אותה בקעה, ואין המדרס גדול כ"כ, אבל דנהרא צריך להניח בשיעור מרווח כ"כ שיהא ניכר בלא מדידה, שמתוך שנהר משועבד לכל העולם, אף שפתו משועבד להם לפירוק משא שבספינה לשפת הנהר או להכניס משא שבשפת הנהר לתוך הספינות, וצריכים לשיעור גדול.

שחולק מצד הנהר, והוא שאמר לא תמשחינהו כלל. ואם הוא סמוך
לאמת המים, מכניסין אותם בכלל החלוקה, אלא שמוותרין מהם לזה ואין
מודדין לו את כולם, והוא שאמר זלזל בהו.

וי"מ בשני אחין שבאו לחלוק שדה זה שצידו אחד לנהר, שאם באו לחלקו
באורך למשך הנהר עד שנמצאו ארבע אמות אלו לחלקו של אחד, שאין
ארבע אמות אלו נכנסות בכלל החלוקה כלל, שא"כ הרי נתאונה זה